

DİVAN EDEBİYATI ÖĞRETİMİNDE KARŞILAŞILAN

SIKINTILAR VE ZİHNİYET PROBLEMİ

YaşarAYDEMİR*

Özet

Makalemizde divan edebiyatı öğretiminde karşılaşılan birtakım sıkıntılara dikkat çektik. Bunların içinde tarihî bir metne bakarken metni, içinden çıktığı medeniyetten ve kültürden soyutlayarak anlamlandırmanın sakıncalarına değindik. Divan edebiyatı öğretiminde de Osmanlı medeniyetinin zihniyet ve kültür dünyasını göz ardı etmeden metinlere yaklaşmanın doğru bir yöntem olacağına altını çizdik. Bu problemin çözülmesi hâlinde divan edebiyatı eğitiminde önemli bir engelin ortadan kalkmış olacağına dair kanaatimizi belirttik.

Anahtar Sözcükler: Medeniyet, kültür, zihniyet, eğitim, Türk edebiyatı

Giriş

Edebî kıymet taşıyan bir metinle karşı karşıya olan okuyucunun/öğrencinin onu anlaması birtakım ön bilgilere sahip olmasına bağlıdır. Metinle okuyucu arasındaki gösterge birliği, metnin ve okuyucunun zihinsel arka planlarının uygunluğu bunların başında gelir. Okuyucunun metnin içinde olduğu toplumu, o toplumun zihniyet dünyasını; inanışlarını, tabiata, eşyaya ve insana bakışlarını, nihayetinde ele aldığı, malzeme olarak kullandığı nesnelere algılayış biçimlerini fark edebilmesi gerekir.

Bu durum büyük oranda metnin ana çerçevesini çizer. H. Taine'nin dediği gibi "*Bir nebatın bünyesi tabîi muhite tâbi olduğu gibi, sanat eserini de umumî ruh hâleti ve muhitindeki örf ve âdetler tayin eder*" (Lalo, 2004, s.89). Bir sanatçı, toplum kabullerini, algılayış biçimini, değerlerini, ana kültürünü kolay kolay göz ardı edemez.

Sanatkâr, kendi birikimine, zekâsına, sanatçı gücüne, psikolojisine, nesnelere ve olayları algısına ve bunu ifade gücüne göre bu toplumsal, kültürel ana çerçeve içinde eser ortaya koyar. Şairin veya yazarın edebî eserindeki başarı veya başarısızlığında dili kullanma becerisi; kompozisyon gücü, estetik kaygısı da önemli rol oynar.

Divan Edebiyatı Öğretiminde Karşılaşılan Genel Problemler

Osmanlı döneminde yaşamış şairlerin ortaya koyduğu metinler, farklı ön kabulleri oluşmuş, algılayış biçimi hızla değişmiş, zihniyet değişimine uğramış; farklı bir kültüre eklenme gayreti içine girmiş bir okuyucu kitlesi ile karşı karşıyadır. Kendi kültüründen hızla uzaklaşan, önemli ölçüde dili değişen, kısırlaşan; kelimelerin çağrışımlarından habersiz hâle gelen günümüz okuyucusunun bu şartlarda divan edebiyatı metinlerini okuyup anlaması hayli güç görünmektedir. Ancak zekâsı, estetik zevki ve kültürel birikimi ile dili en üst seviyede kullanan şairin maharetlerinin ve bizi biz yapan değerlerin rafine bir ürünü olan klasik şiirin bir şekilde günümüz okuyucusuna aktarılması, kültürel açıdan savrulma yaşayan insanımız için son derece önemlidir.

Eğitim sistemimizin aksayan taraflarından biri de, öğrenciye verdiğimiz derslerin gündelik hayatla, kültürle bağıni yeteri kadar kuramayışımızdır. Bu durum, öğrencileri kendisine verilen bilgileri ezberlemeye itmekte ancak, ezberlediği bilgileri kullanım alanına sokamaması sonucunu doğurmaktadır. Gündelik hayatta kullanmadığı bilgiyi yüklenmek, taşımak zorunda olmak, derse karşı lakaytlığı, umursamazlığı ve başarısızlığı getirmektedir.

Edebiyat derslerindeki, özellikle de divan edebiyatı metinleri ile okuyucu arasındaki dil farklılığı, kültür farklılığı, zihniyet farklılığı ve uzun süredir her düzeyde topluma empoze edilen, klasik edebiyatımıza karşı olumsuz bakış açısı, okuyucunun bu metinlere ön yargılı yaklaşmasını getirmiş ve anlaşılması için belli bir birikim gerektiren metinler genel olarak öğretmenlerimiz tarafından da “anlaşılmaz” damgası yemiş, onu anlama zahmetine katlanılmamıştır.

Öyleyse tarihimizin/medeniyetimizin büyük bir bölümünü içine alan devresine ait metinleri okuyucuya/öğrenciye sunarken dikkatlerden kaçırmamamız gereken asıl problem nedir? Yazımız büyük oranda bu sorunun cevabını aramaya yöneliktir.

Sorunu aşmada birkaç temel problemle karşı karşıyayız:

- Okuyucu tarafından divan edebiyatının dilinin anlaşılabilmesi,
- Edebiyatın beslendiği medeniyetin ve zihniyet dünyasının bilinmemesi,
- Gündelik hayatta kullanılan malzemelerin hızla değişmesi,
- Modern bilimin etkisiyle evren hakkındaki ön kabullerin farklılaşması,
- Divan edebiyatına karşı önyargılı bakışın hâlâ devam ediyor olması,
- Dilin bozulması ve buna bağlı olarak estetik zevk yoksunluğunun ortaya çıkması

gibi sorunlar ilk planda hatıra gelenlerdir.

Sorunlardan ilki, büyük oranda sözlük yardımıyla vasat bir okuyucunun üstesinden gelebileceği bir problemdir. İkinci ve en önemlisi, edebiyatın içinde yetiştiği medeniyet ve

zihniyet dünyası ile hayata, evrene, Tanrı'ya ve eşyaya bakış açısının bilinmemesi veya bunun problem oluşunun farkına varılamamasıdır. Kanaatimizce bu problem halledildiği zaman divan edebiyatının anlaşılmasındaki en önemli engel ortadan kalkmış olacaktır. Gerek gündelik hayattaki malzemelerin, gerekse bilim anlayışının değişmesinden doğan kültürel farklılık zaman içerisinde giderilebilir. Edebiyatımızın bu dönemine ait ön yargı, metinlerin anlaşılmasıyla birlikte ortadan kalkacaktır. Okuyucunun dil ile ilgili bilgisi ve buna bağlı estetik zevki de kendiliğinden gelecektir.

İslâm Medeniyetinin Temelleri

Her estetik değer, güçlü bir edebiyatın veya genelde sanatın arkasında bir medeniyet vardır. Dünya üzerinde medeniyet kurmuş ve tarih sahnesinde belli bir süre kalabilmiş milletlerin uygarlıklarını besleyen temel iki unsur görülür. İlki inanış biçimi/dinî inancı, ikincisi de kendi milletinden getirdiği özelliğidir. Osmanlı medeniyetinin, daha geniş anlamda düşünürsek, İslâm medeniyetinin üç temel ayağı vardır. Bunlardan ilki İslâm dinidir. Bu hem Arap hem Fars ve hem de Türklerin kurduğu medeniyette ortak ve en temel unsurdur. İkincisi Fars ve Türk uygarlığının ortak ayaklarından birini oluşturan İslâm tasavvufudur. Üçüncü unsur ise milletlerin kendi kültürlerinden getirdikleri özelliklerdir. İslâm medeniyeti içerisinde Arap, Fars ve Türk kültürlerini birbirinin aynı kılmayan özellik budur. Osmanlı uygarlığının üç temel ayağından bahsederken elbette coğrafi koşulları, iklim şartlarını, medeniyet kurulan topraklardaki kendisinden önce kurulmuş uygarlıkların etkilerini göz ardı ediyor değiliz.

Gerek divan edebiyatı, gerek tekke edebiyatı ve gerekse halk edebiyatı dediğimiz Osmanlı dönemi edebiyatımızın bütünü'nün anlaşılmasında Osmanlı medeniyetine kaynaklık eden, önemli ölçüde zihniyet dünyasını belirleyen unsurlara dikkatle bakılması, sanatkârın eserlerine de bu açıdan göz atılması gerekmektedir.

Yönetim biçiminde İslâm'ı ve onun kaynaklarını referans alan gerek Selçuklu gerekse onun varisi olan Osmanlı uygarlığı, hayata bakarken adı geçen kaynakları göz ardı etmemiştir. *“Dinin kitabî tarafı bir yana, geniş kitlelere uzanan sade, gündelik telkinleri ile insanın davranış biçimini ve o yoldan değer ölçülerini etkilemekten uzak kalması düşünülemez. Din tarih boyu aile bağlarından yakın ve uzak toplum katmanlarına, siyasete, iktisadi yapıya, sanat değerlerine kadar bütün bir yaşayış düzenine damgasını vurmuş; kiminde başarılı kiminde başarısız olmuş; fakat düzenleyici olmak iddiası ile daima devreye girmiştir”* (Ülgener, 1981, 14).

Tasavvuf, vahdet-i vücud nazariyesini esas alır; Âlemde O'ndan başka varlık yoktur. Görünenler O'nun tecellilerinden ibarettir. Mutasavvıf kendisinde bir varlık ve güç vehmetmez. İslâm'ın Anadolu ve Rumeli'deki yayılması çoğunlukla mutasavvıflar kanalıyla gerçekleşmiştir. Mutasavvıflar, gerek Selçuklu ve gerekse Osmanlı hanedanları tarafından hüsnü kabul görmüşlerdir. Selçuklular döneminde birçok önde gelen sûfî Buhara'dan gelip Anadolu'ya cemaatle girmiş, hem halk hem de saray tarafından hürmetle karşılanmışlardır. Osmanlı döneminde etkisi uzun süreli olan Mevlevîlik ve Bektâşîlik, Osmanlı hükümdarlarının hararetli teşvik ve himayeleri sayesinde gelişmişlerdir. Dolayısıyla bu topraklar sürekli tasavvuf cereyanlarına açık kalmıştır (Babinger, 1996, 17-18).

Zihniyetin Sanata Yansıması

Sanatın bu değerlerden ne kadar etkilendiğini iki misalle gösterelim. Batı kültüründe aynı dönemde sadece William Shakespeare'nin eserlerinde elliden fazla kahramanın intihar etmiş olmasına (Yılmaz, 2003, 7) karşılık, İslâm etkisinde gelişen Türk edebiyatında intihara yer verilmemesinin ve trajik olandan kaçılmasının "...Kim bir cana kıymamış, ya da yeryüzünde bozgunculuk yapmamış olan bir canı öldürürse, sanki bütün insanlığı öldürmüş gibidir." (Kur'an, 5/32) yaptırımını ile ilgisi olsa gerektir. Aynı şekilde sahnelenişinde "ben"i ön plana çıkaran batı tiyatrosuna karşılık, aynı işlevi gören Hacivat'la Karagöz oyununun "ben"i arka plana atması, yapıp edenin perdenin arkasında olması ile vahdet-i vücut nazariyesinin ve "Savaşta siz öldürmediniz, fakat Allah öldürdü onları; attığın zaman da sen atmadın, Allah attı. Ve bunu müminleri güzel bir imtihanla denemek için yaptı. Şüphesiz Allah, işitendir, bilendir" (Kur'an, 8/17) ayetinde ifadesini bulan mutlak iradenin Allah'a verilmiş olmasının rolü olmalıdır.

Dünya görüşü, felsefî anlamda insana kimliğini, ne maksatla dünyada bulunduğunu sorar. Bu medeniyet içerisinde yetişen sanatçının/ kişinin bu sorulara Tanrı'yı göz ardı ederek, vahdet-i vücut nazariyesini bir tarafa bırakarak cevap vermesi düşünülemez. Öyleyse Müslüman sanatçı mutlak güzelliğin, mutlak gücün, mutlak kemalin, mutlak dönüşün O'na olduğunu bilir ve ona göre hareket eder. Dünya fani, her şey aslına dönücü, dünyadaki olup bitenler onun tecellilerinden ibaret, güzellikler ondan bir işaretse, mutlak hakikati ve güzelliği arama saikiyle hareket eden sanatçının aşkın bir güzelliği araması kadar doğal bir şey yoktur.

Sevgilinin İdealize Edilmesi

Müslüman sanatçının hedefi zahirde takılı kalmak değil, zahiri de görerek ve oradaki malzemeyi kullanarak onun arkasındakine ulaşmaktır. İslâm inancına göre en güzel isimler, sıfatlar (esmaul-hüsna) Allah'ındır. Zahirî bir gözle bakan için bu sıfatlar birbirine zıt gibi görünen özellikler içerir. O hem Rahîm, hem Kahhâr, hem Halîm, hem Muntakîm, hem Gaffâr, hem Hafîd (alçaltan, zillate düşüren)dir. Yaratılmışlarda da olan bu sıfatların hep "en"leri ondadır. Ontolojik olarak nasıl bir varlık olduğundan bahsetmeyip hep sıfatlarıyla insanla muhatap olan Allah'ı bütünüyle idrak etmek ve onu kalıba koymak insanların gücü dâhilinde değildir. Öyleyse onu anlatmak arzusundaki kul veya sanatçı, hep şahit olduğu âlemdeki nesnelere anlatmaya çalışacak, benzetmeleri ondan iz taşısa da hiçbir zaman kendisi olmayacaktır.

İslâm'ı kabul eden Türklerin ilk edebî eserlerine veya şairlerine bakıldığında bu eserlerin daha çok dinî içerikli veya mutasavvıfların şiirlerinde hep O'nu arayan bir özelliğin olduğu görülecektir. Aynı referansla yola devam eden medeniyet ve bu medeniyet içerisinde eser veren sanatçı ya kendinden öncekilerin yaptığı gibi mutlak güzeli, güzelliği arayacak veya şiirlerinde gündelik hayattaki güzelleri anlatsa bile geleneğe uyararak onu idealize edecektir. Nitekim Latîfî de bu gelenek içinde şiir yazarlar için benzer ifadeleri kullanır. "Aslında şairlerin mecazî şiir örtüleri ve gerçeği iltibaslarında def, ney, sevgili ve şarabı gösteren ibare ve istiareler gelirse, görüşüne bakıp bunları şarap, dilber, kol ve boy övgüsü olarak düşünmemek lazımdır. Tasavvuf ve gerçek bilenlerin dilinde her sözün bir manası, her ismin bir müsemması, her sözün bir tevili ve her tevilin bir temsili vardır". (İsen, 1999, 10-11; Canım, 2000, 83).

Hayretî'nin aşığıya alınan beyti de Latîfî'nin söylediklerini destekler mahiyettedir. Hayretî, görünürde kaş, göz seyrindedir; manada ise Hakk'ın yüce arşındadır:

Sûretâ gerçi ki biz kaş göz temâşâsındayız

Zâhidâ ma'nîde Hakkuñ 'arş-ı a'lâsındayız

Her sanatkârın yaptığı gibi divan şairi de neredeyse şiirlerinin büyük bir kısmında bahsettiği aşktan ve sevgiliden söz ederken gündelik hayatın malzemesini kullanmıştır. Ama anlattığı sevgili büyük oranda gündelik hayattaki bir sevgili tipiyle birebir örtüşmemiş, idealize edilmiştir. Sanatın temelinde de aslında bu vardır. *“Sanatta ideale; ilimde faraziyeye verilen rolü vermek, belki onu küçültmek telakki edilebilir. Hâlbuki onu büyük sanata daha az layık olan moda ve hevesten kurtarmak için bu tek yoldur. Şunu da hatırlamak lazımdır ki, faraziye, bir âlimin şahsiyetinde en güzel taraftır. Bu, ilimde olduğu gibi sanatta da zaruridir.”* (Lalo, 2004, 33-34).

Müslüman sanatçının en fazla işlediği tema her medeniyette olduğu gibi aşk temasıdır. Aşk İslâm medeniyetinin temelinde vardır. Özellikle mutasavvıfların itibar ettiği, genel olarak da İslâm kültüründe kabul gören *“ey habibim sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım”, “Ben gizli bir hazine idim, bilinmek istedim. Bu yüzden âlemleri yarattım”* hadisleri aşka temel dayanak teşkil eder. Böyle bir medeniyetin sanatçısı elbette aşktan hareket edecek, aşkın verdiği sarhoşluktan mest olacaktır. Kimi zaman da aşkın ıstırabını hafifletmek için meyden ve meyhaneden dem vuracaktır. *“Reh-i meyhanedeki bütün hây hûlar”* sevgili için olacaktır. Ancak divan şairi anlattığı sevgiliyi soyutlayarak, idealize ederek anlatır.

Metne Bakış Açısı

Pozitivist mantıkla her şeyi beş duyu organıyla algılamayı ilke hâline getiren okuyucu/öğrenci, güzellik ve sevgili söz konusu olunca ete kemiğe bürünen, elle tutulup gözle görülen bir varlık aramaya alışmıştır. Bu gözle geleneğin metnine bakılınca garip bir sevgili tipi ortaya çıkar; Beli kıl kadar ince, boyu servi gibi uzun, kaşları yay, kirpikleri ok, ağzı nokta kadar küçük, gözleri kan dökücü, zülfünün her bir telinde onlarca aşığın gönlü asılı; güzellikte eşsiz, zulmetmekte mahir, rakiblere lutûfkar, âşığına zalim kesilen bir sevgili; bir görüşe göre gulyabani (Gölpınarlı, 1945) tipi.

Hâlbuki güzellik somut değil, soyuttur. Ulaşılabilen her şey süratle kıymetten düşer. İnsanı harekete geçiren, diri tutan ulaşılamayan, ideal olandır. Şiirde sevgilinin idealize edilışı anlaşılamazsa şairin kastetmediği, geleneğiyle ters düşen anlamlar çıkarılır. Fuzulî'nin;

Kamu bîmârına cânân devâ-yı derd eder ihsân

Niçün kılmaz mana dermân meni bîmâr sanmaz mı

beytini “sevgili bütün hastalarına ilaç verir; acaba beni hasta saymaz mı? Bana niçin çare kılmıyor?” şeklinde ifade edebiliriz. Ancak beyti anlamlandırırken idealize edişi ve tasavvufu işin içine katmazsak herkesin gönlünü eden, ama aşığının isteklerini geri çeviren orta malı bir güzel çıkar ki, bu da şairin kastettiği bir sevgili olamaz.

Aynı şekilde;

Fuzûlî buldu genc-i âfiyet meyhâne küncünde

Mübârek mülkdür ol mülk vîrân olmasın yâ Rab

beyti tek bir anlam katmanıyla anlaşılırsa ayyaş, ne dediğini bilmeyen, toplumun değerlerini hiçe sayan bir şair olarak karşımıza çıkar. “Ey Allahım! Fuzulî afiyetin hazinesini meyhanenin köşesinde buldu; (her ne kadar sen içkiyi yasaklamış, peygamberin de onu alana, satana lanet etmişse de bildiğiniz gibi değil), orası mübarek bir yerdir, harab olmasın” anlamı Fuzulî gibi dini bütün bir şaire yakışmaz.

Tarihsel metnin ortaya çıktığı kültürel hayatı bilmeden;

Taşradan geldi çemen mülküne bigâne diyü

Devr-i gül sohbetine lâleyi iletmediler

beytini okuyanın anlamlandırması zor görünüyor. Beytin anlaşılması için 15. yüzyılda Necâî'nin bahsettiği lalenin gelincik olduğunun, o dönemde lalenin henüz bir süs bitkisi olarak bahçede yer almayıp dağın eteklerinde, yabanda veya çit diplerinde yetiştiğinin bilinmesi gerekir. Yine Necâî'nin;

Şâm-ı zülfüñle göñül mısır harâb oldu diyü

Sana iletirdi kebûter haberi döne döne

beytini anlaması için öğrencinin güvercinin tarihte haberleşme aracı olarak kullanıldığını, takla atarak uçtuğunu; Hazreti Yakub'un Şam'da, Yûsuf'un da Mısır'da bulunduğunu; Yusuf'unun hasretinden Yakub'un gözlerini kaybedip karanlıkta kaldığını; İslâm kültüründe âşık denilince Yakub, sevgili denilince Yusuf hatırlandığını bilmesi gerekir. Bu arka planı göremeyen okuyucu beyti hakkıyla anlayamayacak, edebî değerini fark edemeyecektir.

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi, divan edebiyatının sevgili tipinin güzellikte olduğu kadar aşığına cevri u cefâda, lütûfta olduğu kadar gazapta da en uç noktada olması, onun idealize edilmesiyle alakalıdır. Çünkü geleneğin başlangıcında verilen eserlerde anlatılan sevgili, aşkın sevgilidir. Bu sevgilinin "rahîm" sıfatı yanında "kahnâr" sıfatı da vardır. Zaten "*Oğuz Kağan destanından beri edebiyatımıza giren kahramanlar epiktir, ideal şahsiyetlerdir*" (Okuyucu, 1996, 310). Öyleyse burada anlatılan sevgili de idealize edilmiş; "en" vasıflarıyla anlatılmıştır.

Sonuç

Sonuç olarak, sanat eseri kendi kültürüyle, kendi medeniyetiyle vardır; ve onun içinde bir anlam ifade eder. Bugünün okuyucusu/öğrencisi eserleri tarih içindeki yerinden, şartlarından, hepsinden önemlisi değerlerinden ayrı düşünmemelidir. Divan edebiyatının öğretiminde de metinlerin zihinsel arka planı ortaya konmalı, öğrenci medeniyet ve medeniyet tarihinden, o medeniyeti ayakta tutan temel değerlerinden haberdar edildikten sonra metinlerle muhatap edilmelidir. Elbette dünden bugüne değişen çok şey vardır; ama değişmeyen, insanoğlu var oldukça onunla birlikte var olacak şeyler de vardır: Aşk, gurbet, hasret, arzu, güzel-çirkin, fedakârlık, kıskançlık, özveri, hırs gibi. Bunun yanında edebî eserin estetik bir değer taşıdığı, kültüre ayna tuttuğu, acısıyla, tatlısıyla, düşünüş biçimiyle, algısıyla her şeyin edebî esere yansıdığı belirtilmeli, öğrencinin okuyacağı metnin kendisine neler kattığının farkındalığı sağlanmalıdır.

Kaynakça

Gölpınarlı, Abdülbaki (1945). **Divan Edebiyatı Beyanındadır**, Marmara Kitabevi, İstanbul.

Yılmaz, Adem Eyüp (2003). **Edebiyat ve İntihar**, Selis Kitapları, İstanbul.

Lalo, Charles (2004). **Estetik** (Haz. Burhan Toprak).

Okuyucu, Cihan (2004). **Divan Edebiyatı Estetiği**, LM Yay., İstanbul.

Okuyucu, Cihan (1996) *Fuzulî'yi Yetiştiren Kültür*, **Fuzulî Kitabı**, İstanbul.

Babinger, F. (1996). "*Anadolu'da İslamiyet, İslam Tedkikatının Yeni Yolları*", **Anadolu'da İslamiyet**, (Çev. Ragıp Hulusi, Yayına hazırlayan: Mehmet Kanar) İnsan Yay., İstanbul.

Fuzulî Türkçe Divan (1958). (Haz. Kenan Akyüz vd.), Ankara.

Hayretî Dîvan (1981). (Haz. Mehmed Çavuşoğlu- M. Ali Tanyeri), İstanbul.

Kur'ân-ı Kerîm ve Yüce Meali, (Haz. Süleyman Ateş), Ankara.

Kahraman, Mehmet (1996). **Divan Edebiyatı Üzerine Tartışmalar**, İstanbul.

İsen, Mustafa (1999). **Latîfî Tezkiresi**, Ankara.

Nâbî Divanı (1997). (Haz. Ali Fuat Bilkan), Ankara.

Necâtî Beg Divanı (1992). (Haz. Ali Nihat Tarlan), Ankara.

Canım, Rıdvan (2000). **Latîfî Tezkiretü's-Şuarâ ve Tabsıratu'n-Nuzamâ**, Ankara.

Ülgener, Sabri F. (1981). **Zihniyet ve Din İslam, Tasavvuf ve Çözülme Devri İktisat Ahlakı**, Der Yay., İstanbul.

DIFFICULTIES AND MENTALITY PROBLEM

METIN THE TEACHING OF DIVAN LITERATURE

Yaşar AYDEMİR*

Abstract

In our article, we call attention to some difficulties met in the teaching of divan literature. Beside this, we mention about the difficulties of giving meaning to the article by abstracting it from its civilization and culture.

In teaching of divan literature we underline that approaching to text without ignoring Ottoman civilization mentality and culture world will be a good method. We mention our thoughts on this topic that if this problem is solved, an important handicap will be disappearing in front of teaching old Turkish literature.

Key Words: Civilization, culture, mentality, education, Turkish literature

* Doç. Dr.; Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi